

IVN Arnhem Natuurpad Zijpendaal

Januari 2011

Dit boekje is een uitgave van IVN Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie, afdeling Arnhem. Het werd samengesteld door leden van IVN Arnhem.

Illustraties: M.J.Ch. Kolvoort
Foto voorpagina: T. van den Brul

Er zijn ook andere natuurwandelingen beschreven, o.a.:

- Bomenwandeling rond het Airborneplein
- Natuurpad Gulden Bodem
- Natuurpad Sonsbeek
- Natuurwandeling door Arnhem
- Landschappenwandeling Warnsborn
- Natuurpad Meinerswijk

Deze wandelingen zijn verkrijgbaar bij:

VVV Arnhem, Stationsplein 13, 6811KG Arnhem.

Bezoekerscentrum Sonsbeek, Zijpendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem.

IVN-Arnhem, Postbus 1023, 6801BA Arnhem

Website: www.ivnarnhem.nl

© Copyright 2011. IVN-Arnhem.

Alle rechten voorbehouden. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

Natuurpad Zijpendaal

Het park Zijpendaal is rijk aan afwisseling, wat onder meer te danken is aan de terreingesteldheid en aan wat vroegere eigenaars op dit terrein tot stand hebben laten brengen. Nu is de gemeente Arnhem eigenaar en het beheer is in handen van de Dienst Stadsbeheer.

Zijpendaal ligt gedeeltelijk op de stuwwal die in de voorlaatste ijstijd aan de zuidelijke Veluwezoom door de gletsjermassa's is opgestuwd, maar een ander deel ligt in een erosiedal, dat later is uitgeschuurd door het in grote hoeveelheden vrijkomende smeltwater. Daardoor komen er - naar Nederlandse maatstaven gemeten - vrij grote hoogteverschillen voor.

Het natuurpad voert u door een parkachtig gedeelte langs het kasteel met bijgebouwen. Vervolgens langs een stuk landbouwgrond en tenslotte door het beboste hogere deel terug naar het uitgangspunt.

Lengte en duur

De lange wandeling is 3,5 km en de verkorte wandeling is 2,7 km lang.

De lange route duurt ongeveer een uur.

Start

Deze natuurwandeling begint bij de parkeerplaats aan de Parkweg nabij boerderij 'De Teerplaats' te Arnhem.
(GPS: N51 59.640 E5 53.778).

Het is ook mogelijk de wandeling te starten bij het parkeerterrein tegenover kasteel Zijpendaal, Zijpendaalseweg 44, 6814 CL te Arnhem.
(G01: GPS: N51 59.976 E5 53.484). U volgt de wandeling dan vanaf punt Z11.

Toegankelijkheid

De wandeling kan met een kinderwagen worden gelopen. Vanwege de hoogteverschillen en onverharde paden is het niet goed mogelijk de wandeling met een rolstoel te doen.

Wandelen is op eigen risico. Het IVN is niet aansprakelijk voor de gevolgen van eventuele onjuistheden in deze brochure.

Routeaanwijzingen

De route is niet gemarkeerd, maar staat in deze beschrijving *cursief* gedrukt. U kunt deze wandeling combineren met Natuurpad Sonsbeek en Natuurpad Gulden Bodem.

De nummers in de beschrijving corresponderen met de nummers op de routekaart achterop het boekje. Ook worden GPS coördinaten vermeld.

Geschiedenis

Achterin vindt u enige aanvullende informatie over de geschiedenis van park Zijpendaal.

Zie ook: www.mooigelderland.nl

Dotterbloem

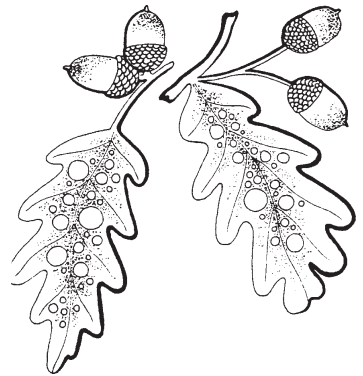
Beschrijving van het natuurpad

De naam van de boerderij 'de Teerplaats' herinnert aan feestvierende schuttersgilden. Arnhem had al in 1369 schuttersgilden. Men schoot op een nagemaakte papegaai die op een stok was geplaatst. In het begin van de 16e eeuw was de prijs een zilveren vogel, waarmee de schutterskoning op de dag van zijn overwinning mocht pronken. Bij die gelegenheid moeten de schutters hier 'de pot' verteerd hebben. De schutterij is omstreeks 1880 opgeheven.

Loop langs de boerderij het park in.

Z02 Zomereik (GPS: N51 59.684 E5 53.750)

De bomen in het grasveld rechts van het pad bij 'de Teerplaats' zijn zomereiken, de in ons land meest voorkomende eikensoort. Opvallende eigenschap van de zomereik is dat de bladeren vrijwel geen bladsteel hebben en vrij diepe afgeronde insnijdingen vertonen. De vruchten, de eikels, zijn gesteeld. Bij de wintereik, die in Nederland veel minder voorkomt, is dat net andersom: de bladeren zijn gesteeld en de eikels niet.

Wintereik / Zomereik

Houdt u rechts aan bij zandbak en speelplek.

Z03 Amerikaanse eik (GPS: N51 59.730 E5 53.715)

In de wei staan drie Amerikaanse eiken. Ze zijn gemakkelijk te onderscheiden aan de bladeren. De toppen van de bladlobben zijn bij de zomereik rond en bij de Amerikaanse eik puntig. De stam van de Amerikaanse eik is minder ruw en de eikels zijn kogelvormig. In de herfst kleurt het blad prachtig rood.

Z04 Spreng en rododendron (GPS: N51 59.768 E5 53.663)

Rechts is een waterpartij met een door mensen gegraven bron. We noemen zo'n bron een sprengkop. In de parken Zijpendaal en Sonsbeek zijn verschillende van deze sprengkoppen gegraven. Het water sijpelt (vandaar de naam Zijpendaal) hier uit de grond en voedt een slingerend beekje. In de maanden april -mei kunt u hier genieten van de donkerrood bloeiende rododendrons. De struiken blijven in de

winter glimmend groen omdat de leerachtige bladeren dan aan de struik blijven. Bij strenge vorst gaan ze hangen. Ook bij droogte reageren de bladeren op deze manier. Iets verderop heeft u rechts een doorkijk naar Park Sonsbeek.

Rhododendron

Z05 Papierberk (GPS: N51 59.826 E5 53.627)

Rechts staat een groep berken met bijna witte stammen. Van oorsprong komt deze berkensoort uit Noord-Amerika, ze worden in Nederland als sierboom aangeplant. De schors schilfert af in dunne papierachtige vellen. Deze berken worden daarom ook wel papierberken genoemd.

Ga rechtsaf voor grasveld en volg een slingerend pad.

Z06 Cipres en rode beuken (GPS: N51 59.851 E5 53.646)

Het pad lijkt tegen een karakteristieke cipres aan te lopen. De boom valt op omdat hij meer dan één stam heeft. Het pad slingert verder en links ziet u een mooie groep rode beuken die in een halvorm staan.

Loopt u er eens naar toe, ga in het midden staan en kijk omhoog; het zal u duidelijk zijn waarom dit een halvorm wordt genoemd. Het lijkt of de kruinen van de afzonderlijke bomen een geheel vormen.

Welke kleur heeft de onderkant van de bladeren? Beuken zijn in dit park prominent aanwezig. De schors van de beuk is dun en gevoelig voor zonnebrand. Daarom is bij vrijstaande beuken goed te zien dat de groeiwijze (afhangelende onderste takken) en de bladerrijkdom bescherming bieden tegen de zon. Vaak is er weinig begroeiing onder een beuk.

Volg pad verder en ga onderaan bij standbeeld linksaf.

Z07 Gouverneurshuisje (GPS: N51 59.918 E5 53.677)

De beuken aan weerszijden van het pad vormen als het ware een poort. De takken groeien naar de kant waar het licht vandaan komt en pas op grote hoogte naar elkaar. Aan het einde van de vijver staat aan uw rechterhand het Gouverneurshuisje, hier kregen de kinderen van de laatste kasteelbewoners - de familie Brantsen - onderwijs.

Loopt u, voordat u linksaf verder gaat, even rechtdoor naar de achterzijde van het kasteel.

Z08 Gevelsteen (GPS: N51 59.966 E5 53.611)

De vijver rond het kasteel wordt gevoed met het water van de hoger gelegen spreng (**Z13**). De bodem van de vijver is voorzien van een leemlaag om het wegzakken van het water te voorkomen.

Aan de achterkant (oostkant) van het kasteel zit in de muur onder de toren een driehoekige gevelsteen waarop staat: Zijpe - 1650 - dal. Moeilijk te zien is het erop afgebeelde familiewapen van de eerste bewoner, Laurens Swaenswijck. Op dezelfde hoogte is aan de noordkant een steen geplaatst met het jaartal 1883, dit ter herinnering aan de verbouwing van het kasteel, die in dat jaar werd uitgevoerd door de bekende architect dr. P.J.H.Cuijpers.

Ga nu weer terug naar het pad. Gaat u rechtsaf richting het kasteel.

Z09 Kasteel Zijpendaal en bijgebouwen (GPS: N51 59.953 E5 53.569)

Als u bij de kasteeltrap staat, met uw rug naar het kasteel, kunt u de directe omgeving wat beter bekijken. Links voor u staat het gebouw van de vroegere oranjerie. Daar werden niet winterharde planten en boompjes in de winter opgeslagen en gekweekt, bijvoorbeeld het sinaasappelboompje. Na de winter werden deze planten en boompjes in bakken in de tuin gezet. Rechts staat het koetshuis. Beide gebouwen hebben nu een andere bestemming.

Mammoetboom

Als u over de tuin tussen de oranjeriegebouwen door kijkt dan heeft u een mooi uitzicht op het tegenoverliggende park 'De Gulden Bodem'. Beide parken wekken de indruk in elkaar over te lopen zonder in de weg staande bomen of struiken. Zo'n vrij uitzicht wordt een zichtlijn of zichtas genoemd. De mammoetbomen - sequoiadendron - in het park 'De Gulden Bodem' kunt u hierdoor goed zien. In het natuurpad 'De Gulden Bodem' kunt u over deze bijzondere bomen meer lezen.

Kijkt u even naar het pad waar u vandaan bent gekomen. Het lijkt van hieruit te eindigen achter de rododendronstruiken. Ook het pad naar rechts heeft geen duidelijke bestemming. Op deze manier is hier rond het kasteel een Engelse landschapstuin aangelegd met als

kenmerk dat na elke bocht weer iets nieuws wordt ontdekt.

Vervolgt u het pad.

Z10 Buxus (GPS: N51 59.979 E5 53.519)

Net voor het pad naar rechts staat rechts een grote buxushaag. Buxus staat ook bekend onder de namen 'buxsboom' en 'palm-boompje'. De bladeren blijven ook in de winter groen, zijn leerachtig, eirond en tegenovergesteld in twee rijen geplaatst. De bloem is onopvallend. Het hout is erg hard. Buxus werd onder o.a. in Middeleeuwse kloostertuinen aangeplant. Omdat echte palmbomen niet in noordelijk of noordwestelijk Europa groeien, voelden de mensen in de middeleeuwen zich aange-trokken tot wintergroene planten. Zij wezen namelijk op het feit dat het leven na en zelfs tijdens de symbolische dood, de winter, verder gaat.

Buxus

Z11 Routewisseling (GPS: N51 59.980 E5 53.502)

U kunt vanaf dit punt oversteken naar het natuurpad 'De Gulden Bodem'.

Voor Natuurpad Zijpendaal gaat u rechtsaf langs het weiland. Houd rechts aan op Y-splitsing.

Z12 Casa Bianca (GPS: N52 00.095 E5 53.498)

Casa Bianca is de in de negentiende eeuw gebouwde woning van de 'pluimgraaf' van de toenmalige eigenaren van het kasteel, de familie Brantsen. De pluimgraaf, voorloper van de latere parkwachter in de parken Sonsbeek en Zijpendaal, was belast met het toezicht op het gevogelte dat de familie Brantsen, toen eigenaren van kasteel en park, erop na hield.

Na Casa Bianca rechtsaf op T-splitsing. Na het weiland ziet u rechts een sprengkop.

Z13 Sprengkop (GPS: N52 00.062 E5 53.580)

Iets verderop is aan de rechterkant weer een sprengkop. Het water uit de verschillende sprengkoppen voedt de vijvers van Zijpendaal en Sonsbeek. Daarna gaat het water van deze vijvers via de Sint Jansbeek verder in de richting van het stadscentrum. Deze beek stroomt

bij de Sonsbeekweg in een beekriool onder de grond en komt achter Muis Sacrum (in het stadscentrum tegenover V&D) uit in de Lauwersgracht. Vandaar stroomt de beek ondergronds naar de Rijn.

Voor een verkorte route gaat u hier rechtdoor op het pad dat omhoog gaat en rechtsaf omhoog buigt. Na een lange klim komt u bij het bankje op 'de Bicksberg'. Bovenop de berg gaat u rechtsaf. Vanaf daar volgt u bij **Z17** weer de hoofdroute.

Voor de hoofdroute:

Bij het kruispunt linksaf langs de rand van het weiland.

Bij de volgende kruising rechtdoor over een smal paadje tussen akker/weiland door.

Z14 Kluizenaarsbosje, infiltratieveld (GPS: N52 00.207 E5 53.848)

Rechts van het pad ligt 'het kluizenaarsbosje'. Er zijn nog Arnhemmers die kunnen vertellen hoe hier in een schuurtje een kluizenaar woonde, samen met zijn geit. Het bosje bestaat nu uit een mengeling van bomen en struiken met aan de rand van het pad onder meer vogelkers, zomereiken, lijsterbes en braamstruiken.

Links heeft u een mooi uitzicht op de bomen langs de Schelmseweg en de akkers. De betonnen bakken die hier en daar boven de grond uitsteken horen bij een nieuw aangelegd infiltratieveld, waar het hemelwater van de aangrenzende wijk Cranevelt in de grond kan zakken en zo grondwater kan worden.

Aan het eind van dat land op de kruising rechtsaf. Dit pad omhoog blijven volgen. Bij een kruising waar u links sportvelden ziet, gaat u rechtdoor. Volgende (3^e)pad naar rechts nemen.

Z15 Eiken en berken (GPS: N52 00.024 E5 53.902)

Links en rechts van het pad staan Amerikaanse eiken en een paar berkenbomen. Vele zijn in een slechte staat. De op de grond gevallen takken worden niet weggehaald maar door de natuur zelf opgeruimd en tot humus verwerkt. Als u deze takken goed bekijkt kunt u tekenen van dit afbraakproces zien. Duidelijk zijn de gaatjes te zien die door torren, o.a. de boktor, en andere insecten zijn geboord. Een bijkomend voordeel van dit bosonderhoud is, dat de torren (en ook hun larven) weer door vogels gegeten worden. In de herfst kunt u hier

paddenstoelen zien: op afstervende beuken de honingzwam en op berken de berkenzwam. Ook het gele zwavelkopje komt hier veel voor.

Honingzwam

Z16 Kaukasisch sparrenbos (GPS: N52 00.014 E5 53.846)

Rechts van het pad is een donker bosje van Kaukasische sparren. Opvallend zijn de korte, ongeveer een centimeter lange naalden.

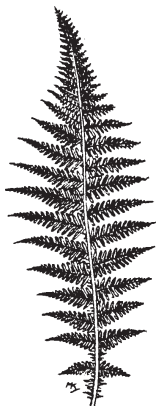
Linksaf boven op de berg. Hier komt de verkorte route weer op de hoofdroute.

Z17 Bicksberg (GPS: N52 00.013 E5 53.723)

U bent hier op het hoogste punt van het park. Dit is de Bicksberg, of Schuttersberg. Hier kunt u even op de bank gaan zitten om naar de geluiden om u heen te luisteren. Het luiden van de kasteelklok op de hele en halve uren, de vogelgeluiden, het gezoem van insecten. Het contrast tussen jonge aanplant en oude bomen is duidelijk te zien. Dit wijst op de uitvoering van een beheersplan (zie natuurpad Sonsbeek).

Volgt u het pad naar beneden.

Z18 Eik en Adelaarsvarens (GPS: N51 59.979 E5 53.746)

Links van het pad staat een eik die de aandacht trekt door zijn vele stammen. Er staan hier meer bomen met opvallende stamvormen. Een verklaring voor dit verschijnsel is niet te geven. Iets verder staan links van het pad adelaarsvarens. Hiervan ziet u in de winter en in het voorjaar alleen de verdorde resten van stengels en bladeren. Varens zijn geen zaadplanten maar zijn voor vermenigvuldiging afhankelijk van sporen waarbij de wind voor de verspreiding zorgt.

Onderaan pad schuinlinks over het hoger gelegen pad. Mensen met kinderwagens volgen eenvoudiger het lager gelegen pad evenwijdig aan het water.

Adelaarsvaren

Z19 Talud (GPS: N51 59.886 E5 53.740)

De beuken aan weerszijden van het pad hebben het, gezien hun forse afmetingen, kennelijk naar hun zin. Ook hier vormen zij als het ware een poort. De taluds hier zijn ontstaan bij het uitgraven van de vijvers. De samenstelling van de grond en de boomwortels zorgen voor voldoende stevigheid, waardoor het talud prima intact blijft.

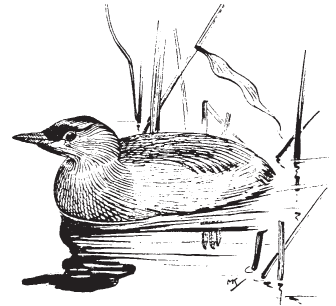
Ga rechtsaf de trap af, tussen de twee vijvers door.

Z20 Zichtlijn, watervogels (GPS: N51 59.838 E5 53.752)

Deze vijvers zijn door een ondergrondse buis met elkaar verbonden. Deze leiding komt in de linker vijver uit via de sproeier die u daar ziet. Door het sproeien van het water wordt er meer zuurstof in het water gebracht. De rechter vijver is weer door een ondergrondse buis verbonden met de vijver rond het kasteel en via die vijver met de hoger gelegen spreng. De zichtlijn - of zichttas - vanuit het Gouverneurs-huisje over de vijvers naar park Sonsbeek is van hieruit mooi te zien.

Ga vervolgens linksaf, rechtdoor pad volgen. Daarna over het bruggetje.

In Sonsbeek en Zijpendaal zijn het hele jaar veel watervogels. In de koude maanden van het jaar zijn het er extra veel, omdat de vogels 's winters gevoerd worden. Maar er zijn ook vogels, die hier naartoe komen, omdat het water uit de sprengkoppen altijd met een constante temperatuur omhoog komt en zo een stukje water ijsvrij houdt. Als u het idee hebt, dat u een jong eendje ziet zwemmen, dat voortdurend onderduikt, dan hebt u een dodaars in beeld.

Dodaars

Pad volgen langs weiland. Einde pad linksaf.

Z21 Waterkantbewoners (GPS: N51 59.774 E5 53.773)

U volgt dit mooie paadje, rechts staan tussen de bomen adelaarsvarens en braamstruiken. Bij het bruggetje staan links en rechts enkele zwarte elzen. Het zijn bomen die vaak langs de waterkant staan want de zaadjes worden drijvend op het water verspreid. Vroeg in het voorjaar bloeien de mannelijke katjes waarvan het stuifmeel door de

wind wordt meegevoerd. De kleine rode vrouwelijke katjes vangen het op en groeien dan uit tot eerst groene, later zwarte elzenproppen, waarin het zaad zich gevormd heeft.

De vochtige bodem langs de beek is een ideale plaats voor waterminnende plantensoorten, zoals groot- en klein hoefblad. Bij het groot hoefblad komen in het vroege voorjaar, soms al in februari, eerst de grote trossen rood-achtige bloemen boven de grond. Pas later verschijnen de wat op rabarber lijkende bladeren.

Klein hoefblad / Groot hoefblad

Van mei tot augustus bloeit de watteranonkel met witte bloempjes. Deze plant heeft twee soorten bladeren, een echte bladschijf die op het water drijft en bladeren in fijne slippes verdeeld die onder water blijven. Ook de blauwe moerasvergeet-mij-niet is hier te zien.

Watteranonkel

Linksaf op Y-splitsing. Linksaf op asfaltpad.

Z22 Lawson-cyprus (GPS: N51 59.749 E5 53.683)

Achter de bank staat een Lawson-cyprus. Ongeveer anderhalve meter boven de grond gaat bij deze boom de enkelvoudige stam over in een dubbele. Opvallend zijn de blaadjes die als schubjes om de dunne takjes liggen, wat de boom een bijzonder uiterlijk geeft.

Linksaf 1^e pad, terug naar de Teerplaats.

U bent terug op de Teerplaats, eindpunt van deze wandeling.

Routewisseling

U kunt hier oversteken naar het natuurpad Sonsbeek. Ga linksaf over het voetpad. Steek de Parkweg over en volg natuurpad Sonsbeek vanaf S20.

Iets over de geschiedenis van Zijpendaal

Het landgoed Zijpendaal, heel vroeger ook wel Bicksberg genoemd, heeft vanwege de sprengen. (waar het water uit de grond sijpelt), de naam 'de Zijp', vroeger 'de Siep', gekregen. Rechtgeaarde Arnhemmers spreken de naam Zijpendaal nog altijd met een ie-klank uit.

Als 'de Zijp' vindt men het al vermeld in 1643 toen het in handen kwam van Laurens Swaenswijck. In 1743 werd het eigendom van Hendrik Willem Brantsen, secretaris de Gemeente Arnhem. Deze liet omstreeks 1760 iets ten zuiden van het oude landhuis een nieuw huis bouwen, het nu nog bestaande kasteel. In 1883 werd het kasteel door de bekende architect dr. P.J.H.Cuypers ingrijpend verbouwd.

Foto, fam. Jansen

Een paar eeuwen is Zijpendaal in het bezit geweest van de familie Brantsen. Veel zorg werd door hen besteed aan het onderhoud van de bossen en de aanleg van de tuinen met de vijvers en het terrasvormige talud in de Engelse landschapsstijl. In het begin van de negentiende eeuw heeft de tuinarchitect J.D.Zocher eraan gewerkt. De nu nog bestaande aanleg is afkomstig van de Duitse tuinarchitect Petzold en dateert van 1863 en de daarop volgende jaren.

Tot 1926 is het kasteel Zijpendaal door de familie Brantsen bewoond gebleven. De laatste telg uit dit geslacht, gehuwd met de Pruisische generaal - majoor Graaf Von der Goltz, woonde tot 1957 in 'het Jachthuis' dat tot de zestiger jaren op het landgoed 'De Gulden Bodem' heeft gestaan.

In 1926 kon de gemeente Arnhem de 'plaats' met het kasteel en het omringende bouwland voor fl 450.000 (215.000 Euro) kopen, maar de gemeenteraad verwierp het voorstel van B&W. De buitenplaats werd toen door de directeur van de Nederlandse Kunstzijdefabriek, dr. J.C.Hartogs, gekocht en in bruikleen aan de gemeente afgestaan. In 1930 maakte die van het recht gebruik het park alsnog te kopen.

Het grote publiek maakte pas in 1928 kennis met de schoonheid van het park toen er een Indonesische tentoonstelling werd gehouden. In het kasteel was tot 1972 een militair bureau gevestigd. Na een paar jaar leegstand is het kasteel met het koetshuis door de gemeente in erfpacht gegeven aan Geldersch Landschap en Geldersche Kasteelen. Inmiddels heeft een grondige restauratie plaatsgevonden.

Tegenover het kasteel staan twee bijgebouwen: de oranjerie en het koetshuis. De oranjerie diende voor het kweken van planten en het laten overwinteren van exotische boompjes en struiken die in de zomer in potten of kuipen in de tuin werden gezet. Ook werd er de was gedaan. Een knecht kruidde teilen met wasgoed naar de vijver waar de was werd gespoeld.

In het koetshuis stonden de rijtuigen en hing het tuig voor de paarden. Elk jaar werd er kerstfeest gevierd met het personeel en de pachters. De oranjerie is afzonderlijk in erfpacht gegeven aan Het Gelders Genootschap tot Bevordering en Instandhouding van de Schoonheid van Stad en Land en wordt nu eveneens als kantoor gebruikt.

Eigen aantekeningen

Routekaart met GPS markeringen

